Saken er den at de fleste nordmenn har en grei oppfatning av hva pengespill er: man kjøper en kupong, trykker på en knapp, eller setter en tippekupong på en hest. Det få tenker over er hvem som egentlig har lov til å tilby disse spillene. Svaret er kort: Norsk Tipping og Norsk Rikstoto. Spørsmålet som er verdt å stille, er hvorfor det er slik, hvem som sitter i styrene, og hva som skjer når politikere også har verv i de samme selskapene.

Her skal vi gå gjennom enerettsmodellen, hvem som har spillenerett, hvordan styrehonorarer fungerer, og hvilke verktøy du selv kan bruke for å sjekke bakgrunnen. Og like viktig: vi skal være tydelige på hva som *ikke* er bevist.

Hva er spillenerett, egentlig?

Spillenerett betyr at staten gir ett eller flere selskaper lovlig rett til å tilby bestemte typer pengespill i Norge. Andre aktører får ikke lov til å tilby de samme tjenestene på norsk marked. I Norge er det pengespilloven som regulerer dette, og hovedprinsippet er at pengespill skal være et statlig eller statlig kontrollert monopol.

Modellen kalles ofte enerettsmodellen. Begrunnelsen er at staten skal kanalisere spillelysten inn i kontrollerte former, begrense skadevirkningene av spilleavhengighet og sikre at overskuddet går til gode formål. Dette er ikke et politisk påfunn som kom i går. Det er en modell som har rukket å feste seg over flere tiår, og den har sterk støtte i Stortinget.

For å si det enkelt: hvis du vil spille lotto, tippe fotball eller vedde på hester med lovlig tilbud i Norge, er det i praksis Norsk Tipping og Norsk Rikstoto du må gjennom.

Hvem er de to aktørene?

Norsk Tipping er det største selskapet. Det tilbyr blant annet Lotto, Vikinglotto, Eurojackpot, Joker og sportsspill. Selskapet er heleid av staten, og overskuddet går til idrett, kultur og humanitære formål. Det er en av de største inntektskildene for frivillige organisasjoner i landet, og det er nettopp dette argumentet politikerne bruker når de forsvarer modellen.

Norsk Rikstoto driver totalisatorspill på hester, altså det vi kjenner som V75 og andre travspill. Selskapet er knyttet til hestesporten, og overskuddet går til å drive travbanene og premiepengene i sporten. Stiftelsen Norsk Rikstoto står bak selskapet, og det er verdt å merke seg at stiftelsesstrukturen gjør eierskapet litt mindre synlig for den vanlige borgeren enn i et rent statlig selskap.

Her er en enkel oversikt over de to aktørene:

Aktør Hovedprodukter Eierskap Overskudd går til Norsk Tipping Lotto, Vikinglotto, Eurojackpot, Joker, sportsspill Heleid av staten Idrett, kultur, humanitære formål Norsk Rikstoto Totalisatorspill på hest (V75 m.fl.) Stiftelsen Norsk Rikstoto Travsport og hestesport

Merk at eierskapsforholdene og formålene kan endre seg over tid, så du bør alltid sjekke oppdaterte kilder før du siterer dem.

Hvorfor forsvarer partiene enerettsmodellen?

Det er ikke vanskelig å forstå argumentene. Det sterkeste er det økonomiske: Norsk Tipping har over flere år delt ut milliardbeløp til idretts- og kulturlivet. Et system som flytter pengene fra spillere til frivillige lag, er

vanskelig å selge inn som en ren skurk. Partiene peker også på spilleavhengighet. Tanken er at et statlig monopol har større muligheter til å sette grenser, tilby hjelpetiltak og slippe profittmaksimering som driver aggressiv markedsføring.

Men her må vi være ærlige om en av de store svakhetene i debatten. Ordet *ansvarlig spillpolitikk* høres fint ut, men det er et honnørord som kan brukes om nesten hva som helst. Hvis du spør et parti hva ansvarlig spillpolitikk betyr i praksis, får du ofte et svar som handler om å beskytte de svake, uten å si noe om hvor mange kroner som faktisk går til behandling, eller hvordan markedsføringen konkret er begrenset. Det er ikke det samme som at enerettsmodellen er feil. Men det betyr at velgerne fortjener mer konkrete svar.

Merkelig nok er det også slik at mange av de samme partiene som forsvarer modellen med størst iver, har representanter som sitter i styrer eller har andre verv knyttet til sektoren. Det er ikke i seg selv et bevis på noe galt. Men det er et forhold som fortjener oppmerksomhet.

Styrehonorarer: Hva sier tallene?

Styrearbeid er ikke gratis, og et styreverv i et stort selskap kan gi betydelige honorarer. Et tenkt eksempel kan illustrere poenget: Dersom en stortingsrepresentant mottar et styrehonorar på 338 970 kroner fra et selskap som har spillenerett, er det et beløp som gjør at vedkommende har en økonomisk interesse i selskapets utvikling. Beløpet er her et eksempel for å vise mekanismen, og det må ikke leses som en påstand om noen bestemt person eller selskap uten at man har sjekket kildene selv.

Poenget er ringeriksavisa.no ikke at beløpet i seg selv er upassende. Poenget er at en politiker som stemmer over lover og budsjetter som påvirker selskapet, bør være åpen om forholdet sitt til det. Og det er her interessekonflikt-spørsmålet blir relevant.

Den vanlige feilen: «Styreverv betyr automatisk ulovlig»

Her må vi bremse litt. En av de vanligste reaksjonene når dette temaet kommer opp, er å anta at alle styreverv for politikere er ulovlige, eller at det er et skandale i seg selv. Det stemmer ikke. Det finnes ingen generell regel i norsk rett som forbyr at en folkevalgt sitter i styre i et selskap med statlig eierskap eller regulert virksomhet. Det er heller ikke slik at et verv automatisk skaper en habilitetssak.

Det som betyr noe, er om vervet er registrert, om det er åpent, og om politikeren faktisk har vært inhabil i konkrete saker der det var en klar økonomisk interesse. Det er forskjell på å ha et verv, og på å bruke en stilling til å påvirke en beslutning som kommer en selv eller selskapet til gode. Den første er ikke et lovbrudd. Den andre kan være et alvorlig problem.

Så hva er verdt å se etter? Spør deg selv disse tre tingene:

1. Er vervet registrert og tilgjengelig for offentligheten?
2. Har politikeren deltatt i saker der selskapet har en direkte interesse, og er det dokumentert noe om habilitetsvurderinger?
3. Finnes det en klar sammenheng mellom vervet og konkrete politiske standpunkter, utover det som er ren ideologi?

Det siste punktet er vanskeligst å avgjøre, og det er her journalistikk og offentlig debatt er viktigst. Det krever at man faktisk går til kildene.

Slik kan du sjekke selv

Det fine med norsk offentlighet er at mye er tilgjengelig for den som vil lete. Her er to verktøy som er særlig nyttige:

Stortingets register over verv og økonomiske interesser

Stortinget fører et register der representantene må oppgi verv og økonomiske interesser. Registeret oppdateres jevnlig, og det er gratis å søke i. Her kan du se om en representant har styreverv i selskaper som tilbyr pengespill, og hvilke andre interesser vedkommende har oppgitt. Registeret er ikke en fasit på alt, og det kan være forsinkelser eller uklare formuleringer, men det er et godt utgangspunkt.

Generalforsamlingsprotokoll

Den som vil gå lenger, bør se på generalforsamlingsprotokoller. Her fremgår det hvem som er valgt til styret, hvilke honorarer som er vedtatt, og hvilke beslutninger som er tatt. For selskaper med statlig eierskap kan man ofte finne dokumentene gjennom eierskapsmeldinger, årsrapporter og offentlige protokoller. Det er ikke

spennende lesning, men det er der sannheten ofte ligger. Honorarer som står i protokollen er ikke meninger, de er vedtak.

Når du kombinerer de to kildene, kan du se om det finnes en rød tråd mellom verv, honorar og politiske posisjoner. Og du kan se om det finnes en rød tråd som ikke er der.

Hva bør vi egentlig diskutere?

Har du lagt merke til hvor lite debatten om enerettsmodellen handler om selve modellen? Den handler ofte om enkeltsaker, skandaler eller reklamekampanjer. Det er forståelig, men det flytter fokus fra de prinsipielle spørsmålene. Burde staten ha et monopol på pengespill i det hele tatt? Er det mulig å kombinere et statlig monopol med effektiv avhengighetsforebygging? Hvordan skal man sikre at de som lager regelverket ikke har økonomiske interesser i utfallet?

Det siste spørsmålet er kanskje det viktigste. Et system kan være godt utformet på papiret og likevel undergraves av tillit og åpenhet. Derfor er registre, protokoller og kritiske spørsmål ikke et angrep på systemet. De er en forutsetning for at systemet skal ha legitimitet.

Enerettsmodellen kan være den beste løsningen for Norge. Men den må tåle innsyn. Og den må tåle at journalister stiller ubehagelige spørsmål, også til politikere som mener de har gjort alt riktig.

Oppsummering

Norsk Tipping og Norsk Rikstoto har spillenerett i Norge, og enerettsmodellen forsvares av de fleste store partiene med henvisning til kontroll, avhengighetsforebygging og støtte til idrett og kultur. Det er legitime argumenter. Samtidig er det grunn til å være kritisk til honnørord som «ansvarlig spillpolitikk», og til forholdet mellom politiske verv og økonomiske interesser i sektoren.

Styreverv er ikke automatisk ulovlig. Men de er heller ikke automatisk uskyldige. Det som avgjør saken, er åpenhet, habilitet og konkrete beslutninger. Og det er nettopp derfor verktøy som Stortingets register og generalforsamlingsprotokoller er så viktige. Ta dem i bruk selv, og still spørsmålene du synes er ubehagelige. Det er slik demokratiet fungerer best.